Posudek

na diplomovou práci Niko Dobrevové,
obor Slavistická studia ve specializaci bulharistika
Bulharské neologismy v módě
ÚSVS FF UK Praha 2007

Diplomantka si zvolila téma aktuální ze dvou důvodů. Z jedné strany představují neologismy vděčný předmět zájmu jazykovědců i širšího uživatelského společenství ve všech jazycích. Ve slovanské jazykovědě jsou posuny ve slovní zásobě považovány za téma o to naléhavější, že překotná dynamika jazykového rozvoje posledních let probíhá u části slovanských národů v podmínkách transformace, v nichž se jazyk znovu (či poprvé) stává nebo může stát výraznou a kladně pociťovanou hodnotou kulturní i společenskou, pokud je součástí transformace i koncept překonávání politické, státoprávní, společenské či kulturní inferiority. Výrazné posuny slovní zásoby, které mění řečové chování prakticky před očima tak jsou hodnoceny z hlediska plnění symbolických funkcí národního (spisovného) jazyka. Potřeby komunikace takovou dynamiku jednoznačně vyžadují, je potom otázkou kultury jazyka nakolik dokáže reflektovat, vysvětlovat (a případně i usměrňovat) vývoj úzu a posuny normy (zmínky o puristickém přístupu k neologismům).

Druhým důvodem, proč považuji zvolené téma za aktuální, je vybraná oblast, kterou se práce zabývá – jazyk módy. Z hlediska společenského vývoje může jít o oblast zdánlivě okrajovou, sociologický přístup však přesvědčivě dokazuje, že se móda se dostává do středu společenské pozornosti a stává se atributem každodenního života jednotlivce, a to ať již chce, nebo ne. Analýza fenoménu módy svědčí o tom, že autorka se neomezuje pouze na studovaný filologický obor, nýbrž že o věcech uvažuje a hodnotí je z hlediska daleko širšího, sociologizujícího, možná i filozofujícího (3ir39 pohled se projevuje též v pasáži o vzniku neologismů). Zdůrazňuje se přechodnost módy (chápané šíře jako atribut životního stylu), její permanentní inovativnost, snad avantgardní charakter vůči jiným projevům sociální dynamiky, která potom z jazyka módy činí zdroj vyjadřování pro další odvětví lidské činnosti a uvažování.

Struktura práce je velmi logická a směřuje od obecné charakteristiky dvou výchozích oblastí (neologie a móda), přes jejich zapojení do styčného kontextu jazykové situace k analýze shromážděného jazykového materiálu a minuciózním sémantickému rozboru jednotlivých lexémů včetně jejich překladu do češtiny.

První kapitola (číslovaná jako 2) se věnuje definici základních jazykovědných pojmů, především pojmu neologismus. Autorka diplomové práce se snažila kromě definičního vymezení i o srovnávací pohled především české a bulharské jazykovědy včetně vývoje vědeckých názorů, ale vzhledem k tomu, že v této problematice panuje v obecných rysech shoda, nenašla žádné zásadní rozdíly (zachytila rozdíly v hloubce synchronního časového průřezu, stírání základní, byť jistě subjektivně vnímané vlastnosti lexémů, tj. novosti, proměnnou hierarchii kritérií určování neologismů). Osvědčuje dobrou orientaci v odborné literatuře, i když nejčastější metodou komparativního přístupu je pro ní pouhá juxtapozice definic a formulací, neboť vyhraněně protikladné názory nenachází. Je zřejmé, že orientovat se začala vhodně od Encyklopedického slovníku češtiny z r. 2002 (jehož plný název však nikde neuvádí). Probrala veškeré současné základní příručky bulharské lexikologie, nenarazila však na jediné (byť drobné a v podstatě nepříliš zásadní) příspěvky o jazyce módy Stanky Andreevové (srov. např. Balgarski ezik, red. St. Dimitrova, Opole 1997, kde jsou citovány). Dobře si zdůvodnila i užití elektronické encyklopedie Wikipedie: poukazem na širokou

základnu jak tvůrců, tak uživatelů, která z ní činí názorovou platformu nikoli pouze úzce odbornou, aktuální zejména při výzkumech sociolingvistických. Českou teorii tak mohla bez problémů uplatnit i na analýzu bulharského materiálu (je však nutné přiznat, že do teoretických výkladů nedokázala vždy nalézt ve svém materiálu příklady). Cenné, i když teoreticky podobně nijak zvlášť obohacující, je snaha o srovnání též s ruskou a francouzskou jazykovědou na základě komparací zčásti převzatých z odborné literatury (zejména v ruské tradici je zkoumání dynamiky slovní zásoby odvětvím pěstovaným lexikograficky soustavně od 70. let). Analyzuje tak (především s oporou v pracích O. Martincové a M. Dokulila, T. Bojadžieva, V. Radevové a L. Jordanovové) pojem neologismus z hlediska lexikologického i lexikografického, z hlediska vzniku neologismů a jejich vlastností, které přiřazují lexikální jednotku k neologismům, dále z hlediska utvářenosti neologismů, tj. z hlediska slovotvorného a z hlediska jejich původu, a dále také stylistické charakteristiky. Přehledně popisuje typy neologismů. Důkladně rozebírá funkční typologii neologismů. V teoretické rovině analyzovala vztah pojmů neologismus a okazionalismus (resp. a kontextový neologismus), a to na základě názorů o řečovém či jazykovém charakteru neologismů. Tento protiklad však při analýze vlastního materiálu – jakkoli by to nebylo jednoduché - neuplatnila. Také pouze v teoretické rovině zůstává ke škodě práce analýza formální adaptace neologismů cizího původu z hlediska modelů, frekvence apod. materiál poskytuje bohatou inspiraci v obou uvedených oblastech (včetně pravopisu a grafiky).

Druhá kapitola (číslovaná jako 3.) se stručně věnuje pojmu jazyková situace. Autorka pročetla základní teoretickou literaturu (A. Jedličku, B. Havránka, Švejcera-Nikoľského v českém překladu, M. Videnova), vhodně vybrala informace potřebné pro kontext práce a popsala současnou bulharskou jazykovou situaci odkazy na dobrou odbornou literaturu (T. Bojadžiev, M.Videnov, dokoce K. Steinke). Uvedla tuto analýzu do souvislosti s procesem přejímání slovní zásoby (E. Perniška, D. Blagoeva, A. Dančev, česko-bulharský neologický projekt apod.) včetně otázek výslovnosti, grafiky a pravopisu slov cizího původu a výpůjček. Použitá literatura v této části je velmi různorodá a bohatá.

Třetí kapitola (číslovaná jako 4.) je část o módě. Je napsána velmi svižně, vhodně využívá dobře vybraných odborných zdrojů. Pro každého filologa musí být dobrým a poučným čtením, jak již jsem uvedla, s mezioborovými přesahy. Formuje autorčin názor na vymezení pojmu samotného, jakož i poskytuje prostor pro orientaci v něm za období zhruba 100 let. Bylo snad jen lépe oddíl 4.1. nazvat Móda a jazyk než Móda a lingvistika. Je škoda, autorka nedoplnila bulharský materiál do přehledu módních trendů 20. století. Zúžení analýzy v práci na tematiku jen módy pro ženy považuji za správné vzhledem k jeho rozsahu.

Čtvrtá kapitola představuje aplikaci teoretického přístupu k neologii na konkrétní jazykový materiál. Jako zdroj materiálu jsou uvedena tištěná i periodika internetové servery či stránky věnované ženské módě (stránky obchodů, katalogy). Využití internetového prostředí považují v kontextu práce za velmi vhodné. Za závažný považuji závěr, že se výsledky sběru materiálu v tištěných a elektronických textech neliší. Je důležité, že autorka verifikovala svůj materiál v existující lexikografické literatuře. Zpracovaný časový interval zahrnuje období 2004-2007, i když je třeba připomenout, že jistě ne všechna zachycená slova jsou jednoznačně zařaditelná do tohoto období (např. *екрю, атрактивен, шикозен*), které je jinak vzhledem k proměnnosti módy a jejího jazyka z hlediska neologie vymezeno velmi aktuálně (bylo by nesmírně zajímavé pokusit se zjistit, co všechno za tak krátkou dobu by již bylo z hlediska módy a pojmenování „out"). Autorka popisuje 126 lexémů s absolutní převahou substantiv a jediným registrovaným slovesem (unikátním i z hlediska grafiky – *dressupam*). Postupně je materiál podrobně analyzován tématicky, slovnědruhově, z hlediska utvářenosti jednotlivých lexémů (včetně analýzy prefixoidů). Tato část práce mohla být nepochybně podrobnější a mohla přivést autorku k dalším zajímavých závěrům (např. o frekvenci jednotlivých prostředků či typů, o variantnosti pravopisu – *бизнес-аксесоари* x *бизнесоблекла*). Autorka

se stručně dotýká též problematiky grafických systémů, konkrétně konkurence cyrilice a latinky. I zde mohly být závěry prohloubenější.

Materiál je v závěrečné části úplně popsán a seřazen do slovníku, kde se vedle českého překladu objevuje především význam a kontext, v němž byla daná slovní jednotka zachycena. Ten je podstatný pro zhodnocení, zdali jde o sémanticky utvořený neologismus (*бук*), rozšíření významu původního (*балеринки*). Je možné tak posoudit i syntaktické fungování jednotlivých jednotek. Autorka zde rezignovala na obvyklé gramatické určení, které by jistě ne vždy bylo snadné (např. *деним* a *деним-марки* jako dva lexémy; gramatická analýza zůstala jen v exemplifikační roli v textu předchozí kapitoly).

Závěr práce adekvátně zdůrazňuje význam analyzovaného materiálu pro zjištění podílu přejatých slov a původem cizích slov v bulharské neologii zkoumaného segmentu.

Formálně je práce velmi pečlivě zpracována, má všechny náležitosti včetně aparátu a seznamu literatury. Citace je jednotná, formálně správná a přesná (s jedinou výše uvedenou výjimkou). Je psána jazykem na dobré úrovni.

Doporučují práci k obhajobě a hodnotím ji jako velmi dobrou.

V Praze, 20.5.2007

H. Gladk

Doc. Dr. Hana Gladkova, CSc,
vedoucí práce